

Ана Козић

„МРТВА СИ – А НИСИ, ЖИВА СИ – А НИСИ”:
ЛИРСКО ВИШЕГЛАСЈЕ О ПРЕЖИВЉАВАЊУ

Јелена Маринков: *Карантин у љаклу*,
Књижевна радионица Рашић, Београд, 2021.

Прва песничка збирка Јелене Маринков (1993), *Карантин у љаклу* (за коју је ауторка добила овогодишњу Бранкову награду), у издању Књижевне радионице Рашић, обухвата низ песама обједињених лирским вишегласјем у којем читамо о егзистенцијалној усамљености, личним губицима, промашеним животима и погрешним изборима. Кроз седам циклуса песникиња проговара различитим лирским гласовима (мушким, женским, анималним, младим и старим) који се надјачавају у сопственој муци, патњи, али и равнодушности. Ову поезију одликује изразита наративност – приповедач остаје сачуван у песникињи (Јелена Маринков је ауторка и збирке приповедака *Испишане приче*, за коју је добила награду „Ђура Ђуканов” за 2015. годину), те се кроз аутентичне и разнолике лирске субјекте приказују животне приче и судбине, исечци из свакодневице, описи фотографија, породичних успомена, описи кућа и станова, љубавних изјава и растанака, а све се то чини непосредним песничким изразом који је ослобођен патетике и извештачене поетичности.

Први циклус, *Кућа на љрогају*, отвара збирку низом песама са породичном тематиком, али насупрот очекивањима, тамо где се очекује блискост присутна је отуђеност, одбаченост и усамљеност, па су карантин и пакао о којима песникиња пише

– унутрашњи. Упечатљивим песничким сликама дочарава се одузетост избора – разноврсни лирски субјекти немају моћ над сопственим животима, што се посебно односи на женске гласове (*Нису је ништа ишћали када су њеној деци давали имена. / Ни када су децу крстили*), а људски животи сведени су на вредност материјалних добара, с којима се сви заједно распадају: *Поред помоћног објекта у дворишту, / збој кој ће да нас шуже, / јер немамо да илашимо порез, / расшочиће се и она*. Описује се егзистенцијална угроженост која је и материјална и духовна, уз иронично сликање отуђености која је запосела готово све кутке људске душе, па све до закључка у песми Кућа на продају: *Нема везе, ионако је од набоја / Нема везе, ионако није лејализована / Нема везе, ионако није скупа / Нема везе, ионако смо сви иали*. Присутне су у овим песмама и слике из детињства, сећања обележена дечијим осећањима стида, неадекватности, страха, туге; ту су успомене оживљене у укусима и мирисима – сендвичи са чајном кобасицом, повраћање у аутобусу, тешке ђачке торбе пуне свезака, блокови заборављени у школи, као и дечије игре, које чувају у себи и нешто од дечије невиности, наивности, али и искрене нежности (*Има нежне уши и носи хулахойке поцејане на ирсћима (врући кромирићи!)*). Међутим, лирске јунакиње и јунаци ових песама ипак на крају ударају у зид облепљен огледалима, те постаје јасно да нема бекства од себе, свог порекла, детињства и унутрашњих немира који их одређују. Терет породичног наслеђа долази до изражаја кроз посматрање фотографија, понављање порука усвојених у детињству, кроз генетске предиспозиције, наслеђене физичке и карактерне особине: *Макар не видиш како се смеју на сликама / јер су ти се колективно посрали у животи / Сијајући у твоје корити своје подземне воде*. Има у овим песмама и описа сазревања и одрастања, присутно је разбијање табуа о сексуалним односима, мастурбацији, као и траг који ти табуи остављају: *То се у вашој кући звало ђиха-ђиха и било је строго забрањено / Можда се зашло и дан-данас после секса осећаш као да си урадила нешто лоше*. Ово су песме о промашености и несрећи, о породичном насиљу, физичком кажњавању, вишеструком злостављању, а лирски јунаци и јунакиње су сведени на тело, куће у којима живе, на радње које механички обављају, и сви су обележени неоствареношћу у свим сегментима живота: *Ја сам пошћуно неусћешна и никад ништа од мене*

неће бити / Ја имам само ово јоло тело које смрди / Ја се раста-
чем на паири који зову у смрт.

Наредни циклус, Redhead, отвара теме мушко-женских односа, уз мноштво помирљивих женских гласова обележених тугом, болом, али и аутоиронијом. Ишчитава се у овим песма-ма сива пластичност љубавних односа, извештаченост и дубинска усамљеност, уз описивање механизма и аутоматизама тела, али нема уживања, нема блискости, нема топлине: *Каг у другом откријеш свој лакмус, / у вашим телима измешају се кафа, ђесак, снег, кристали, / па обављаш радње овим редоследом: / свлачи, облачи, њлачи, њлачи, њлачи.*

Циклус чији наслов је понела и цела збирка наставља са описима међуљудских односа и призива у свест читалаца Попине игре. Додирне тачке са Попом огледају се у приказивању сложених прича и односа на једноставан и ефектан начин односно у успешном претварању мисли и исечака из живота у упечатљиве песничке слике. На кратак и сиров начин песникиња сведочи о компликованим и тешким сегментима човекове стварности и унутрашњег света: *Ископали смо њонор међу нама дечијим лојашницама за ђесак / Место мейка ојрошјајни њољубац у слепоочници.* Лирски субјекти ових песама одсечени су од збивања, на сцену ступа апсолутна пасивност субјекта, без правог и искреног додира: *На врху ормара чучи украдена њлишана беда / и зурѝ у мене / док се кревет њокреће у ритму / њених нођи крви и лега / Када њокушам да ојворим улазна враша / заглавим се у царству трешне ојшмачине.* Идејом да је све отето и да је све туђе сведочи се о потпуном губитку идентитета и животне енергије – то су лирски субјекти којима су украдене или који су се пак сами одрекли сопствених жеља. Отуђености која је доминантна и у овом циклусу, сада је непосредније придружена очајничка потреба за нежношћу (*Прексинођ њи банула нека мачка на шерасу / Хѡео би да и шебе неко њомази*), али опасност непрестано вреба (*Ђаво веђ два месеца чучи иѡод циѡеларника*) и сви су заточеници сопственог пакла: *Корачаш њо рубу ѡейиха као њо ободу свестѡи.*

Песме Јелене Маринков обилују исечцима из свакодневице и описима простора у којима људи бораве – ту су места налажења, градски пролази, куће и станови, аутобуске станице итд. Међутим, чак и када се пише о отвореном простору, проговара се о заточености – на фотографијама, у кућама, у успоменама,

у замишљеним заласцима сунца, у сопственом телу, па је отуд у великом броју песама присутно управо изједначавање тела и куће, те се неретко односом према кући сведочи о односу према бићу (*Знам да ће се твоја мржња према нашим стварима усели-ти у стан*). Карантин (са великим К) о којем пише Јелена Маринков, дакле, упућује на затвореност и пре свега изолованост од других и од себе, на немогућност да се оствари блискост.

Поједини лирски јунаци успевају да се суоче са изгубљеним временом, погрешним изборима и сопственом немоћи: *Због свих оних љубичастих сушона / који су се провукли нејосмајра-ни / јер смо жицама били везани за кауч и досадне филмове, / због пресечених електронских каблова и / несрећно разбијених чаша за дезертна вина, / због собних биљки које су умрле клањајући нам се / Не ислајти се не ислајти се не ислајти се / Имајти још један дан*. Упркос суровости и болу које то суочавање са собом носи, ти гласови су једни од ретких који су извојевали за себе неку врсту ослобођења у овој песничкој збирци: *Али сјила ти је јорука јисмо јошиљка / Док те ледам како несјајеш за ућлом, / у себи састављам јисмо за збојом / Док ледам, несјају делови тебе / Заувек моје невидљиво бreme*.

Циклус *Некролој* продубљује тему смрти, којој се сада прилази са горком иронијом (*Смрт аутора најбоље продаје књије / Што наш народ каже: која нема без њега се може / А људи се на фејсбуку увек снају*) и болним сазнањем да је све узалудно (*Партиципираш у свету који узалудно несјаје*). У овом циклусу доминирају песничке слике пропадања тела, а лирски субјекти живе у страху од сопствене пропадљивости, старења, сопствених мириса, те пуно времена посвећују механичком и узалудном улепшавању тела.

Изузетно значајан део збирке чини простор којим су лирски субјекти одређени, па је читав један циклус посвећен управо овој песничкој топографији: *На имагинарном Балкану*. Наслов једне од песама, Још мало до јутра, представља дефиницију Балкана, уз болну свест о томе да јутро ништа неће променити. Средишња песма је она по којој је циклус насловљен и у којој се кроз описивање имагинарног Балкана, указује на то шта све „стварни” Балкан јесте: *На имагинарном Балкану људи имају зубе/ Лече се од карцинома дојке и дебелог црева на време/ Бркове не пуштају мушкарци којима не сјаје/ Сви се јоздрављају*.

Разноврсни лирски субјекти у овој збирци повезани су управо простором, у којем је човек плен или звер (*Ланац исхране*). Обједињени су ти гласови иронијом, горчином, пропуштеним приликама, погрешним изборима, одређени суровошћу сопствених исказа и кивни на живот од којег су (не)свесно бежали, попут старице из песме *Комо*. Упућујући на познати роман Срђана Ваљаревића, као некадашња читатељка, јунакиња ове песме остаје и у старости запитана над животом, уз болно сазнање да су одговори неповратно изгубљени: *Лейо и звуци Комо Комо Комо/ Као нејосиављено њишање једне старице/ Неко дрући ће ошћи на њо језеро и можда зайливати њо одговору, / осим ако ја Италијани нису њоили као хладно црно вино/ или њојели као водену лазању.*

Циклус *Фрајменџи* састоји се од девет лирских фрагмената, расутих исечака из живота, сусрета, који поново сведоче о немогућности исцељења, уцеловљења себе у другом, те се описује празнина која прожима читаво биће: *Сваки њуш када на њрудима разџнем кошуљу/ ујледам њравоуџаону њразнину/ шџо њроушџа ваздух и/ џмину.*

Последњи циклус, *Поџера за њаџајем*, увлачи читаоце у интимне виртуелне наративе песничких субјеката, у њихове жеље и маштања о томе шта је могло бити: *Излазак сунца имао би јарке боје, / скоро као мој моџући живоџ. И у овим песмама доминирају песничке слике које представљају тела – тела која старе, пропадају, смрде, мењају се, оболевају, тела која се грче, топе, цеде, ломе, боле. Попут лирског субјекта у песми *Пливање*, то су тела чији су власници неспособни да се изборе за себе: *Увек је била фџна добра скромна џрџељива/ Бацају венчиџе од цвеџа у воду/ На месџо џде си њоџонула/ На месџо џде си се удавила/ Јер никад ниси научила да џливаш.**

Стихови из песме *Пиране* – *Ако сџустишш шаке у наш акваџијум, / искусиџеш хуман начин убијања/ Мрџва си – а ниси, жива си – а ниси* – можда најбоље описују доминанта осећања у првој песничкој збирци Јелене Маринков. Лирски субјекти су обједињени управо тиме што нису ни мртви ни живи, што преживљавају, а не живе, што чезну за блискошћу, али не умеју и не смеју да је остваре, жуде за суштином, али се налазе у константом бегу од живота. Кроз лирске гласове, различите у полу, годинама и личним историјама, проговара страх – страх од губит-

ка, од напуштања, од неуспеха, страх од бола, од недовољности, од истине, од промене, од сунца и од таме. У страху од живота и у страху од смрти они су заточени у карантину који су сами прогласили, без свести о томе да је њихова борба унутрашња и да у себи имају моћ да из тог пакла изађу.